

Mit értettünk eddig

„városrendezésen”? Nagyrészt — idealista széplelkek ábrándozását és „terveit” arról, milyen legyen a jövő városa. Ezek a tervek nem a reális valóságból, nem a tényleges anyagi szükségletekből és lehetőségekből indultak ki. Nem is indulhatnak ki abból, hiszen a kapitalizmus kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy a lakosság reális szükségleteit kielégítse. Ezért a városrendezési „tervek” vagy minden realitást nélkülöző utópisztikus elképzelések voltak, amelyek örökké a papíron maradtak, vagy legjobb esetben holmi „építésügyi szabályzati” dokumentációk.

A városrendezés ezzel szemben, abban az értelemben, ahogy a Szovjetunió gyakorlata kialakította, — tudománnyá vált. A Szovjetunió tervezettségű dolgozó nép szükségleteit és a gazdasági megvalósítás lehetőségeit összefüggéseiben vizsgálja és így képes arra, hogy egy városnak vagy városrésznek építési programját, feladatát évekre, sőt évtizedekre előre meghatározza. Ezáltal lehetségessé vált a tudományos városrendezés, amely a program adta lehetőségeknek területileg helyes megoldását nyújtja és az egész város területére vonatkozólag előre meghatározza a közlekedési hálózat, a lakóterületek, iparüzemek, köztisztviselők legmegfelelőbb elhelyezését.

A városrendezés azonban, amikor tudománnyá vált, ugyanakkor magasfokú művészetté is alakult. Míg az imperializmus korában a városok régi szépsége nagyrészt megsemmisült és helyét adott a nagyvárosokra annyira jellemző jellegtelenné beépítésmódnak, a túlszűfolt „bérkaszányáknak” a sivatár tűzfalaknak, nyomortelepeknek, addig a Szovjetunió városainak teljes átalakítását, új városrészeknek, sőt több-százezer lakosú új városoknak építését hajtotta végre tudományos alaposítással és magas művészi színvonalon. E munkájánál mindig messze-menően tekintette a történelmi múlt haladó hagyományait.

A Szovjetunió példája nyomán

mi is rá-tértünk városaink rendezési terveinek készítésére. A tervezés során feltárultak előtűntek az anyagi lehetőségek mellett azok a hibák, bűnök és mulasztások, amelyek az utolsó évtizedekben városaink kialakulására belvegüket rányomták és azok a művészi feladatok, amelyeknek megoldása szükséges ahhoz, hogy városaink külső megjelenésükben is az építő szocializmus méltó, a dolgozó nép hatalmát, dicsőségét hirdető városokká váljanak.

Itt van mindárt fővárosunk. Fekvése egyedülállóan szép. A Duna enyhe ívé a Gellérthegy és a Vár egy egymáshoz kapcsolódó tömegeivel, közöttük a tabáni völgyvel, háttérben a

budai hegyek színes láncolatával, a folyam közepén elterülő Margitsziget, a balparton a vízben tükröződő „palotator”, középtűt a Parlament kontúrja — csak legjellegzetesebb, mindenki által ismert szépségei Budapestnek. Ezeket a szépségeket, a bennük rejlő lehetőségeket a tőkés rendszer kihasználni nem tudta, a történelem haladó korszakainak szépségeit tönkretette, eltorzította. Elég, ha a reformkorszakban, 150 év előtt kialakult Dunapart panorámáit összevetjük például az Erzsébet-híd és Szabadság-híd közötti, vagy a Margithíd fölötti Dunapartnak az utóbbi évtizedek alatt kialakult jellegtelenné, minden egységet nélkülöző tömegeivel, hogy itt is meg-lássuk a haladó kapitalizmusban a művészi koncepció teljes hiányát. A budai hegyek alját beépítették, a Dunától elzárták, kilátásától megfosztották, a város belsejét bérkaszányákkal levegőtlennek tették, túlszűfolták, Budapestből a „Duna gyöngyéből” a tűzfalak, az izléstelen üzletreklámok, a „Valéria-telep” városa lett. Nem kell mást megnéznünk, mint az Új-Lipót-város mindennemű művészi városkép híján álló „modern” körülményét, vagy a csepeli „Királyerdő”, vagy Erd-parkváros rendezetlen telkeinek ezreit, hogy lássuk az utolsó évtizedek „városrendező” tevékenységének teljes művészi csődjét és tervszerűtlenségét. Ezt az időt az alkotó koncepció hiánya mellett a mult művészet megbecsülésének teljes hiánya jellemezte. Ennek jegyében bontották le többek között szép klasszicista műemlékünk, a régi pesti városházát, vagy hogy csupán a közelmúltból maradtak: a „Német Birodalmi Iskola” felépítésének illúziójáért a Karátsonvi-palota városképileg harmonikus épületcsoportját a Vármező mellé. Erre a művészietlen korszakra a koronát a „modernista” építészet korszaka tette, amelyet a városrendezési kompozíció, az összefüggések, a környezethez való alkalmazkodás hiánya, az extravagancia, a különleges-ség hajszólása jellemezte.

A felszabadulás

új feladatokat nyújtott építészeinknek. Ezek a feladatok építészeinkben és városrendezésben új szocialista tartalmat jelentettek. Ennek ellenére építészeink mondhatnánk a legújabb időkig a haladó kapitalizmus építészeti gyakorlatát folytatták — nem látták az egyes épületnek az egészszel, a környezettel, a városképpel való összefüggéseit. Hogy a Dunapartnál maradjunk: a belügyminisztériumi épületet, a dunaparti „Ponházat”, a Belgrád rakparti irodaházat, de még a Vigadó mellett nemrég épült tervező-irodai székházat is ez jellemzi.

Csupán a legújabb időben tértünk rá a tervszerű városrendezés kapcsán az egész város művészi megjelenésének, művészi felépítésének kérdéseire.

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Preisich Gábor

A JÖVŐ BUDAPESTJE

Irodalmi Ujság

Bp. 1951

1951 OKTOBER 25.

(Ely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

425.091

Idő

4957 u

Személy

Helyszám

Ilyen probléma például a város „magassági megtervezése”. Ugy látjuk, hogy a szocialista városépítés egyik alapelveinek — a belváros-külváros közti ellentét felszámolásának jegyében, biztosítanunk kell a város már kialakult főközpontján kívül, külső kerületeinkben nagyvárosias, magas beépítésű városrészek kialakulását olyan terek köré csoportosítva, amelyek a városrészt igazgatási-kulturális központját képezik. Ilyen központi jellegű tér alakul ki például Csepelen az új nagyszabású kultúrház körül.

Másik művészi — városképi, de egyben szociális és kulturális problémája fővárosunknak a nagy terek-terkapcsolatok hiánya. A kapitalizmus belső városrészeit túlszűfoltá, levegőtlennek tette. Ha a város utcáit, tereit „nem csupán a közlekedést biztosító technikai létesítményeknek, hanem a közösség otthonának tekintjük” az a kötelességünk, hogy fővárosunkban is biztosítsuk a tereknek oly kapcsolatát, amely alkalmas arra, hogy azon a budapesti dolgozó örömmel járjon és érezze korszakának nagyvonalúságát, alkotó képességét.

Ilyen térkomplexum megoldásának lehetőségét keresik tervezőink a város központjában, a Dunától a Sztálin-téren át a Dózsa György-útig terjedő út vonalában. Ehhez kapcsolódó feladatunk a Dunapartok olyan kialakítása, hogy annak útjai és a part mentén elterülő parksávjai, amelyek azelőtt csupán a gazdagok „korzói” voltak, ezreknek sétá- és üdülőhelyeivé váljanak. Biztosítanunk kell a Dunapartnak városképileg egységes megjelenését, megszüntetnünk a tűzfalakat, lebontanunk a városképet zavaró felépítményeket, megnyitnunk a kilátást a budai Várna, a Tabánra, a budai hegyvidékre.

Fontos feladatunk

főútvonalaink kiépítése, rendbehozása. Nem csak a beépített főútvonalakon kimaradt csúnya tűzfalakat mulató „foghíjakat” kell betömnünk, de az útvonalakat tovább kell építenünk. A külső Váci-út, az Üllői-út, a Soroksári-út, mind hálás építési lehetőséget nyújtanak, de meg kell szüntetnünk ezeknek az útvonalaknak „vásári” jellegét, a kapitalizmus korából fennmaradt ki-beálló cégtáblákat, a házak földszintjét elborító építészetlen üzletreklámokat, rendet kell teremtenünk a hirdetőoszlopok, reklámpalánkok, utcai bódék tömkelegében.

Építészeti terveink készítésénél mind nagyobb mértékben kell rátérnünk arra, hogy ne egyes épületeket, hanem egész épületcsoportok, városképi „komplexumok” tervét egyszerre készítsük el. A Szovjetunió, de már a népi demokratikus országok városrendezése — elsősorban Lengyelországé — egyre számosabb példát mutatnak arra, hogy az ilyen „komplexum-tervezéssel” mennyivel nagyobb, egységesebb, művészebb hatás érhető el, mintha egyes épületeket külön-külön tervezünk meg. Az építészeti kiállítás az újjáépítendő Calvin-tér komplexumát mutatjuk be, de már készül más, 5 éves tervünk folyamán kiépítendő, nagyobb egységek, — így például a Sztálin-híd budai hídfőjének „komplexum-terve” is.

Városrendezési feladataink

közül még egyet szeretnék megemlíteni: műemlékeink feltárását, helyreállítását és méltó keretbe foglalását. Magyarországon még történelmi, művészi emlékek olyan nagyméretű és jelentőségteljes feltárására soha példa nem volt, mint amilyenét pártunk, kormányzatunk támogatása a budai Vár területén lehetővé

tett. A műemlékfeltárások során egész földalatti paloták, templomok kerültek napvilágra. A régi várbeli épületek egész sorának korára, művészi értékére világított rá a tudományos alapon folyó nagyszabású helyreállítási munka. A Fő-utca műemlék-jellegű épületeinek folyamatban lévő helyreállítása, az Obudai Hajógyár területén feltárt római palotamaradványok, a Sztálin-híd budai hídfőjénél folyó ásatások, amelyek során kétezeréves színházépület, fürdő, sütőház stb. alapjai tüntek elő, mind megannyi bizonyítéka annak, hogy a szocializmus kultúrpolitikája szeretettel és megbecsüléssel fordul a történelem emlékei felé. A kutatások befejezése után következő feladatunk az lesz, hogy ezeket a történelmi és művészi emlékeket hozzájuk méltó megszemplésüket biztosító, a város életébe beilleszkedő művészi keretbe foglaljuk.